

2014
3. szám

Jog

történeti szemle

BUDAPEST · GYŐR · MISKOLC · PÉCS · SZEGED

A TARTALOMBÓL

Az iszlám alapítvány
– a „waqf”

Horvát-Szlavónország helyzete
a kiegyezések után

Az 1907-es
cigány koncentrációs tábor
és tömeges fajüldözés
legendája

Ereky István élete
és munkássága

Eckhart Ferenc
és Harold Steinacker
– rokonítási kísérletek

Az ügyvédség története jogi
korszaktörténetként

Kulturalitás és tolerancia

Ereky István

TARTALOM

TANULMÁNY

FALUS Orsolya – Az iszlám alapítvány – a „waqf”	1
GOSZTONYI Gergely – Horvát-Szlavónország helyzete a kiegyezések után	7

ELŐADÁS

Hinrich RÜPING – Az ügyvédség története jogi korszaktörténetként	12
Kurt SEELMANN – Kulturalitás és tolerancia	18

DISPUTA

IBOLYA Tibor – Az 1907-es cigány koncentrációs tábor és a tömeges fajüldözés legendája	22
--	----

MŰHELY

PÉTERVÁRI Máté – Ereky István élete és munkássága, tekintettel a 19. század második felében történt közigazgatási reformokra	29
TÖRŐ László Dávid – Eckhart Ferenc és Harold Steinacker – rokonítási kísérletek	38

KÖNYVEKRŐL

Antal Tamás szegedi bíróságtörténeti monográfiájáról – PÉTERVÁRI Máté	45
Egy jogtörténeti alapmű – Ruszoly József európai jog- és alkotmánytörténete – TAMÁSI A. Éva	47
Perjogtörténeti körkép – Beszámoló az V. Szegedi Jogtörténeti Napok konferenciakötetéről – KECSKÉS Tamás	48

SZEMLE

Tárkány Szücs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Interdiszciplináris Konferencia – Disputa a néprajz és a jog kapcsolatáról – KECSKÉS Tamás és PÉTERVÁRI Máté	51
150 éve született Térfy Gyula – É. L.	54

HÍREK

E számunk szerzői	64
-------------------------	----

A címlapon: Ereky István (1893-ig Wittmann)

(1876. december 26. Esztergom – 1943. május 21. Budapest):

jogtudós, a pozsonyi, a kolozsvári, majd a szegedi tudományegyetemen a közigazgatási és a pénzügyi jog tanára, az utóbbi intézményben az Állam- és Jogtudományi Kar dékánja, az egyetem rektora, utolsó éveiben a pécsi tudományegyetem tanára.

A Magyar Tudományos Akadémia tagja (levelező: 1921, rendes: 1934). A magyar közigazgatási jog egyik legkiválóbb képviselője; elsősorban a helyhatósági önkormányzatok és a közigazgatási jog kútfői jogi rendszerének és tárgykörének kutatója. A Corvin koszorú kitüntetés (1931).

Jog

történeti szemle

Nemzetközi szerkesztőbizottság:

Dr. Wilhelm Brauner (Bécs), Dr. Izsák Lajos (a szerkesztőbizottság elnöke), Dr. Peeter Järvelaid (Tallinn), Dr. Günter Jerouschek (Jéna), Dr. Srđan Šarkić (Újvidék), Dr. Kurt Seelmann (Bázel), Dr. Erik Štenpien (Kassa)

Szerkesztőség: Dr. Barna Attila, Dr. Béli Gábor, Prof. Dr. Homoki-Nagy Mária, Dr. Máthé Gábor, Dr. Mezey Barna, Dr. Révész T. Mihály, Dr. Stipta István

Szerkesztő: Élesztős László (e-mail: elesztosl@ajk.elte.hu)

A szerkesztőség címe: 1053 Budapest, Egyetem tér 1–3., II. em. 211. Tel./Fax.: 411-6518

ISSN 0237-7284

Kiadja az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszéke, a Károli Gáspár Református Egyetem Jogtörténeti–Jogelméleti Intézete, a Széchenyi István Egyetem Jogtörténeti Tanszéke, a Miskolci Egyetem Jogtörténeti Tanszéke, a Pécsi Tudományegyetem Jogtörténeti Tanszéke, a Szegedi Tudományegyetem Magyar Jogtörténeti Tanszéke és a Nemzeti Közszolgálati Akadémia Állam- és Közigazgatástörténeti Tanszéke

Felelős kiadó: Dr. Mezey Barna

Kiadói munkák: Gondolat Kiadó

Erekly István a Szegedre költöző tudományegyetem rendes tanára, aki mintegy 20 évig oktatott a szegedi jogi karon a Kolozsvárról való áttelepülést követően. Tudományos érdeklődése középpontjában alapvetően a közigazgatási dogmatika, a közigazgatási politika és a közigazgatás-történet állt.¹ Azon kevesek egyike, akik a közigazgatási jog területére eső tudományos munkásságukkal kiérdemelték, hogy a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává válasszák.²

Az Erekly család és a tanulmányok

Erekly István 1876. december 26-án született Esztergomban Wittmann István néven, amelyet 1893-ban magyarosítottak a család Ereklyre.³ Édesapja Erekly (Wittmann) István, édesanyja dukai Takáts Veronika.⁴ A fiatal Erekly polgári, evangélikus családban nőtt fel három fiútestvérel, Károllyal, Jenővel és Ferencsel. Legismertebb testvére Erekly Károly (1878–1952) gépészmérnök, ismert politikus, a Friedrich-kormány közlekedési minisztere és mezőgazdasági reformokkal foglalkozó szakember, aki bátyjához hasonlóan a tudományoknak szentelte életét.⁵ Másik öccse Erekly Ferenc, aki a kolozsvári Magyar Királyi Államépítészeti Hivatal segédmérnöke volt, s az I. világháborúban, 1915-ben vesztette életét.⁶

Erekly István középiskoláit Sümegen és Székesfehérváron folytatta. Jogi tanulmányait Budapesten és Bécsben végezte, állam- és jogtudományi diplomáját a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetemen szerezte meg 1898-ban. Ezt követően a bírói pályán helyezkedett el, először joggyakornokként a Budapesti Büntető Járásbíróságnál, később aljegyzőként, majd jegyzőként a sümegi és a rtsági járásbíróságon.⁷

Erekly István mint tanár

Első munkája *Tanulmányok a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete köréből* címmel jelent meg 1903-ban. Ebben, az alapítványokra, az egyesületekre és az önálló dologi szerződésre vonatkozó tervezetek kritizálásával, a magyar polgári jogi kodifikációs törekvésekhez kívánt hozzájárulni. Igénybe véve rendkívüli nyelvismeretét a francia és a német jogi szabályozást is vizsgálta, s összehasonlító munkát végzett a korabeli szakirodalom felhasználásával, amelynek során a szabályozáshoz kapcsolódó jogtörténeti előzményeket is elemezte.

Ez a munkája tette szélesebb körben ismertté a nevét, s ennek köszönhetően kapott először oktatói állást Eperjesen; 1904-től a közigazgatási jog és a statisztika rendkívüli tanára lett a hallgatók létszámát tekintve Magyarországon a jogakadémiák között az első helyen álló Eperjesi (ma Prešov, Szlovákia) Evangélikus Jogakadémián,⁸ emellett hadügyi közigazgatást, közhivatalnoki jogot és jogbölcseletet is tanított.⁹

1908-ban a helyhatósági önkormányzatok témájában megjelenő két hatalmas terjedelmű közigazgatási jogi monográfiája tette országosan elismert közigazgatási jog-

Pétervári Máté

Erekly István élete és munkássága, tekintettel a 19. század második felében történt közigazgatási reformokra

tudóssá, amelynek köszönhetően 1909-ben a Budapesti Kir. M. Tudományegyetemen közigazgatási jogból habilitált magántanárrá,¹⁰ majd az Eperjesi Evangélikus Jogakadémia rendes tanárává nevezték ki. Még ebben az évben Angliában egyéves tanulmányúton vett részt a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium megbízásából, ahol a helyi közigazgatási és a versenyvizsga-rendszert tanulmányozta.¹¹

1914. augusztus 30-án a pozsonyi M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem nyilvános rendes tanárává nevezték ki¹² a Közigazgatási és Pénzügyi Jogi Tanszékre. A pozsonyi egyetem hallgatóinak még statisztikát és a jogbölcseletet is tanított.

Az I. világháború elvesztése komoly változásokat jelentett a magyar egyetemi struktúrában, hiszen a kolozsvári és a pozsonyi egyetem az ország határain kívülre került. Ennek következtében Ereklyt a pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem több oktatójával együtt kiutasították az újonnan létrehozott csehszlovák állam területéről, az egyetem jogtudományi kara azonban, a többi kartól eltérően, még 1921. augusztus 20-áig működött Pozsonyban.¹³ A kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem rendes és rendkívüli tanárainak jelentős részét a román király és a kormányzótanács iránti hűségeskü letételének megtagadása miatt szintén kiutasították korábbi lakóhelyükről. Mindkét egyetem száműzött oktatói Budapestre menekültek, ahol a két egyetem tanári kara a kormány támogatásával 1920. március elején újrakezdte az oktatást.¹⁴ Az 1921:25. tc. rendezte a két egyetem székhelyének kérdését, miszerint: „Székhelyüknek a trianoni béke következtében történt elvesztése miatt az 1872. évi XIX. törvénycikkkel felállított kolozsvári m. kir. Ferenc József-tudományegyetem ideiglenesen Szegeden, az 1912. évi XXXVI. törvénycikkkel felállított pozsonyi m. kir. Erzsébet királyné-tudományegyetem pedig ideiglenesen Pécsen nyer elhelyezést.” A Szegedre költöztetett egyetemen 1921. október 12-én kezdték meg az oktatást.¹⁵

Bochkor Mihály, a kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományegyetemen a magyar alkotmány- és jogtörténet nyilvános rendes tanára, nem követte Budapestre a kolozsvári egyetemet, így ideiglenesen, a két egyetem tanári karai

közötti együttműködésnek köszönhetően, Erekly István helyettesítette a professzort a magyar alkotmány- és jogtörténet tanszéken az 1920/21. tanév I. és II. félévében.¹⁶

1920. november 3-án Kolozsvárott Bochkor Mihály meghalt, emiatt a Budapestre menekült Ferenc József Tudományegyetem Boér Elek elnökletével küldött ki bizottságot, hogy a megüresedő tanszék betöltésére javaslatot tegyen. A bizottság 1920. június 14-ei ülésén egyhangúlag hozzájárult Szandtner Pál előadó előterjesztéséhez, aki a tanszék betöltésére Erekly Istvánt ajánlotta. Ezt követően (június 17-én) a kar rendes ülésén a bizottság javaslatát egyhangúlag elfogadta, így a magyar alkotmány- és jogtörténeti tanszék vezetésére a korábbi helyettes tanárt hívták meg. Szandtner előterjesztésére a kar azzal indokolta Ereklynek a magyar alkotmány- és jogtörténeti tanszékre való kinevezését a vallás- és közoktatásügyi miniszternek küldött feliratában, hogy a kinevezendő oktató munkái „jogtörténeti alapon nyugosznak, szerzőjüknek nemcsak tételes és összehasonlító jogi nagy tudásáról, hanem kiváló történeti érzékéről, az ezeréves magyar történeti alkotmány ismeretében és elemzésében szerzett nagy jártasságáról s az alkotmány- és jogtörténeti kérdések iránti állandó értelmezéséről is tanúskodnak.”¹⁷ A feliratban *A magyar helyhatósági önkormányzat és a Jogtörténelmi és közigazgatási tanulmányok* című monográfiákat, valamint *A magyar trón megüresedésének kérdéséhez* írt tanulmányt emelték ki Erekly István munkái közül.¹⁸

Az új tanszékvezetőt 1921. szeptember 22-én nevezte ki Horthy Miklós kormányzó Gödöllőn „a m. kir. Ferenc József tudományegyetemen üresedésben lévő magyar alkotmány és jogtörténeti tanszékre”.¹⁹ Erekly István mellett Kiss Albert és Finkey Ferenc, a pozsonyi Tudományegyetem másik két oktatója is a Szegedre költöző Ferenc József-Tudományegyetemre nyert kinevezést. Emiatt az Erzsébet Tudományegyetem felkérte a tőlük távozó három oktatót, hogy helyettesítsék náluk tantárgyaikat az 1921/22. tanévben, amíg a pótlásukról nem sikerül gondoskodni.²⁰ A Ferenc József Tudományegyetem ehhez megadta hozzájárulását, hangsúlyozva, hogy ezt csupán ideiglenes jelleggel áll módjában engedélyezni.²¹

Id. Boér Elek, a közigazgatási és pénzügyi jog rendes tanára 1921. szeptember 15-étől kérte szabadságolását a Ferenc József Tudományegyetemen, mert a miniszterelnök a magyarországi református egyházak képviselőjében

Észak-Amerikába küldte,²² amit követően 1922. augusztus 25-én nyugdíjba vonult. 1921. december 13-án helyettes oktatóként Erekly Istvánt bízta meg a kar vezetése „a magyar közigazgatási jognak heti 5 órában való előadásával”.²³ Ebben a formában tanította a tantárgyat egészen 1924. december 31-éig, amikor is a kormányzó a magyar közigazgatási és pénzügyi jogi tanszék rendes tanárává nevezte ki.²⁴ Így az 1924/25. tanév I. félévétől az 1927/28. tanév I. félévéig a magyar alkotmány- és jogtörténetet helyettes oktatóként adta elő, amelytől kezdve Iványi Béla vette át a tárgy oktatását.²⁵

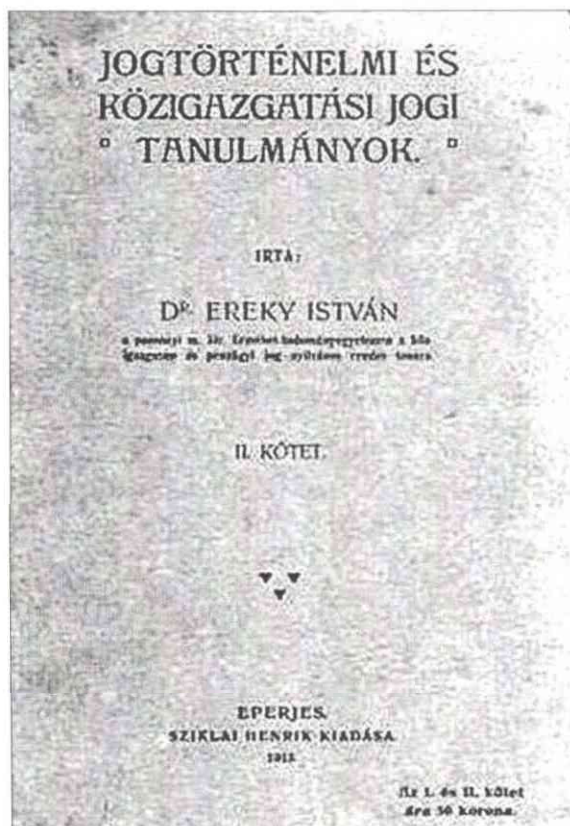
Erekly 1940-ig, az egyetem Kolozsvárra való visszaköltözéséig²⁶ vezette a közigazgatási és pénzügyi jogi tanszékét. Kolozsvárra azonban már nem követte az egyetemet, így 1940. október 19-én a pécsi Erzsébet Tudományegyetem közigazgatási és pénzügyi jog nyilvános rendes tanárává nevezték ki.²⁷

A közigazgatási jog rendes tanára szegedi éve alatt háromszor töltötte be a Jogtudományi Kar dékáni tisztségét, az 1923/24. évi, az 1931/32. évi és az 1939/40. évi tanévben,²⁸ 1938-ban pedig az egyetem rektorává választották egy évre.²⁹

A szegedi professzor tudományos pályája

Erekly István 1921-ben lett a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja.³⁰ Balogh Jenő főtárgyi jelentésében a „köz- és közigazgatási jog fáradhatatlan munkása”-ként jellemezte.³¹ Akadémiai székfoglaló beszéde 1922. április 10-én hangzott el *A közigazgatási jog és a közigazgatási tudomány kialakulása* címmel, amelyben főként az angol jog fejlődését elemezte.³²

A Sztrókay-díjat³³ a Magyar Tudományos Akadémia Nagy Ferenc³⁴ elnöklété alatt kiküldött bizottsága 1921. április 15-i jelentésében Erekly Istvánnak adta. A bizottság feladata az volt, hogy az 1918. és az 1919. évben megjelent jog- és államtudományi művek közül kiválassza a díjra méltó munkát. A bizottság a közjog korábbi mostoha állapotát követő dinamikus fejlődés okán azt a döntést hozta, hogy közjogi munkát kíván díjazni, amelyek közül Erekly *Jogtörténelmi és közigazgatási tanulmányok* című kétkötetes munkájára esett a választásuk Csekey István

Erekly István: *Jogtörténelmi és közigazgatási tanulmányok* című kötetének címlapja

A magyar trónöröklési jog című, 1917-ben megjelent munkájával szemben. A bizottság értékelése elsősorban a közigazgatási kútfökről írt részét méltatta a díjazott alkotásnak, amelynek elkészítése során Ereký nagyban támaszkodott alkotmánytörténeti ismereteire.³⁵

1929-től egészen 1942-ig a Magyar Tudományos Akadémia Jogtudományi Bizottságának tagja volt. 1930-ban a jogi személyekről szóló monográfiájáért Marczibányi-méltalossággal jutalmazták,³⁶ és ebben az évben kapta meg a Corvin-koszorút is. Ezt az állami kitüntetést, a Corvin-lánccal és a Corvin-díszjelvénnel egyidejűleg, 1930-ban alapította a kormányzó Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter szorgalmazására, amellyel a kultúra, a művészet és a tudomány kiemelkedő képviselőit kívánták elismerni. A Corvin-koszorú értékét növelte, hogy egyszerre 60 tudós részesülhetett ebben a kitüntetésben, és csupán valamely koszorútulajdonos halálával nyílt lehetőség arra, hogy a díjazottakból álló testület újabb tudóst válasszon körükbe.³⁷

Ereký Istvánt 1934. május 11-én, a XCIV. nagygyűlésen választották a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává; Heller Farkassal és Kolosváry Bálinttal együtt a II. osztály A alosztályához csatlakozott.³⁸ Székfoglaló beszéde 1935. október 21-én hangzott el.³⁹ Ennek alkalmából Kornis Gyula osztályelnök a következő szavakkal méltatta: „Tisztelt Tagtársunk rendes taggá való megválasztása egy kizárólag a jogtudományi búvárkodásnak szentelt élet elméleti eredményeinek elismerése.”⁴⁰ A rendes taggá választása alkalmából elhangzott üdvözlő beszédben Kornis Concha Győző⁴¹ emlékét is megidézte, mivel a közvélemény őt tartotta Ereký tanítómesterének. A tanítvány ezt ki is emelte *A magyar helyhatósági önkormányzat* című művében,⁴² amelyet Conchának ajánlott. Kornis azt is megemlítette, hogy a MTA soraiba is Concha ajánlotta Erekýt. Kettőjük szoros kapcsolatát mutatja, hogy az idősebb mestert 71. születésnapján és a halálakor tartott emlékbeszéd⁴³ alkalmával is Ereký méltatta.

Székfoglaló beszédeben az újonnan választott rendes tag közigazgatási jogdogmatikai témához nyúlt. *Közigazgatás és önkormányzat* című tanulmányának részleteit ismertette, amelyben a címben foglalt két fogalom elemzését végezte el a külföldi szakirodalom eredményeinek felhasználásával.⁴⁴ A tanulmány túlzott hossza miatt ezt a megszokott székfoglalói értekezések között megjelentetni nem lehetett, így később önálló kötetben látott napvilágot.⁴⁵

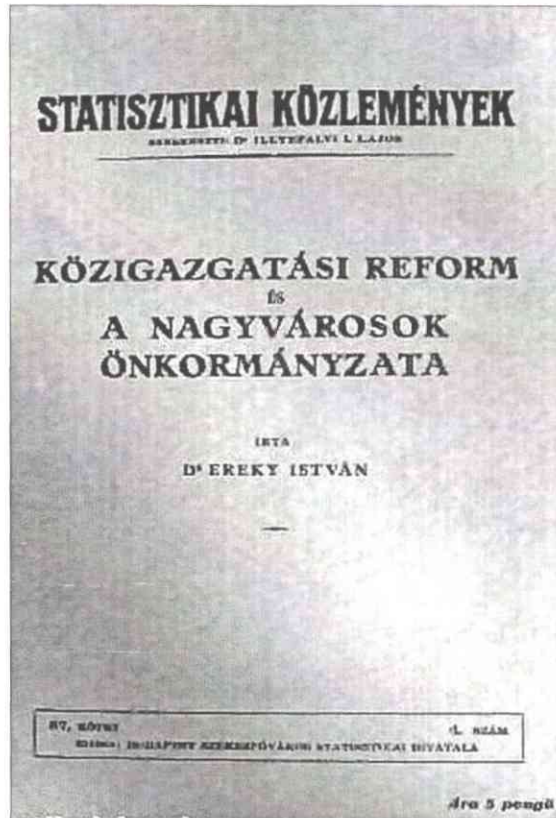
1939-ben nyerte el a MTA Nagyjutalmát, amelynek értékét növelte, hogy ezt minden évben más-más tudományág képviselője kapta meg. 1939-ben a Finkey Ferenc vezetésével kiküldött bizottság feladata az volt, hogy az

1930 és 1938 között megjelent legkiválóbb társadalomtudományi munkát díjazza. A társadalomtudományok közül pedig a jogtudományt emelték ki, mivel véleményük szerint ritkán nyílt alkalom, hogy a MTA jogtudományi munkát jutalmazhasson. A bizottság a monográfiák közül Ereký 1933-ban és 1936-ban megjelent *Közigazgatási reform és a nagyvárosok önkormányzata* című kétkötetes munkáját találta a jutalomra méltónak.

A díjra Ereký mellett olyan kiváló jogtudósokat jelöltek, mint Angyal Pál, Kolosváry Bálint, Szladits Károly, Tomcsányi Móric, Kuncz Ödön, Polner Ödön vagy Heller Erik. A bizottság a következőképpen indokolta döntését: „Tartalmilag a közigazgatási jognak egyik legfontosabb és legnehezebb problémáját, az önkormányzat különböző rendszereit dolgozza fel a legteljesebb tudományos alátámasztással, jogtörténeti és összehasonlító jogi alapon.”⁴⁶ Művében a

francia, az angol, a belga és az észak-amerikai nagyvárosok önkormányzatait hasonlította össze, s ebből vonta le következtetéseit. A bizottság azon a véleményen volt, hogy ez a munka képezheti az alapját a magyar nagyvárosi önkormányzati struktúra átalakításának.⁴⁷ A felfokozott érdeklődést az okozhatta, hogy az 1848:33. tc. után⁴⁸ 1870 óta a törvényhatósági jogú városokat a vármegyékkel, míg a rendezett tanácsú városokat a községekkel közösen szabályozták.⁴⁹ Ezzel szemben azt szerették volna elérni, hogy önálló városi törvény szülessen.⁵⁰ Az 1930-as években ezek a törekvések ismét nagy lendületet kaptak,⁵¹ amelynek egyik elemeként született meg Erekýnek ez a munkája. Csizmadia Andor 1943-ban kidolgozott egy városi törvénytervezetet, ennek országgyűlési tárgyalását azonban a II. világháború megakadályozta.⁵²

Ereký István 1943. május 21-én hunyt el,⁵³ temetését lipótfai (Bárdudvarnok közelében) birtokán tartották, ahol a MTA részéről Holub József helyezte el koszorút.⁵⁴ Holub 1938-tól a pécsi Erzsébet-Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara magyar alkotmány- és jogtörténeti tanszékének oktatója volt, aki Ereký Pécsre való költözését követően szorosabb kapcsolatot tartott fenn a professzorral.⁵⁵ A közigazgatás kiemelkedő alakjának ravatalánál mondott gyászbeszédben kiemelte az Ereký munkásságát is megha-

Közigazgatási reform és a nagyvárosok önkormányzata című munkájának címlapja

Magyarország közigazgatási területi beosztásának bemutatása a Magyar helyhatósági önkormányzat tükrében

tározó mottóját: „*caeca sine historia jurisprudentia*” – a jogtudomány vak a történelem nélkül.⁵⁶

Ereký István személyiségét Polner Ödön jellemzése alapján ismerhetjük meg.⁵⁷ Tanárként, dékánként és rektorként úgy mutatja be, mint aki mindig pontosan és tökéletesen teljesítette kötelességét. „Magánéletében kissé visszavonult és zárkózott volt, rendszeren gondolataival elfoglalva, talán egyetlen szórakozását a sakkjáték jelentette.”⁵⁸ Azonban zárkózottsága mellett is tudott őszinte és ragaszkodó jó barát lenni. A sakk mellett másik hobbija a műfordítás volt, amelyben kivételes nyelvérzékét kamatoztathatta.

Feleségétől, Petracsek Erzsébettől egyetlen gyermeke született: Vilmos. Ereký István emellett aktív közéleti tevékenységet is folytatott; a szegedi ágostai evangélikus egyházközség tagja, Sáros vármegye tiszteletbeli aljegyzője, a Magyar Statisztikai Társaság, valamint a Szeged-Belvárosi Kaszinó tagja volt. Szegedi éve alatt a Tisza Lajos krt. 52. szám alatt volt az otthona.⁵⁹

A magyar helyhatósági önkormányzat – Vármegyék és községek

Erekýnek saját korában legnagyobb visszhangot kiváltó munkája *A magyar helyhatósági önkormányzat* címmel jelent meg 1908-ban,⁶⁰ amely még a magánjog témakö-

rébe tartozó könyve után országos hírű közigazgatási jogtudóssá tette. Ez a munka hozta meg számára a szakmai elismertséget, így nem csodálkozhatunk, hogy megjelenése után a vallás- és közoktatásügyi minisztérium angliai tanulmányútra küldte, majd a pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem rendes tanára lett.

Több recenzió is értékelte monográfiáját. Mindegyik pozitív hangvételű, a dicséret hangján szól a munkáról, s várakozással tekint a szerző nagy vállalkozásának további kötetekre.⁶¹ Ereký, ígérete ellenére, azonban nem bontotta ki a 20. század elejéig a helyhatósági önkormányzat történetét, ugyanis a témában több alkalommal már nem publikált. Friedreich István ekképpen értékelte a művet: „ritka munka éri el azt a dicsőséget, hogy a Budapesti Szemle és a Huszadik Század, az Akadémia s a Társadalomtudományi Társaság egyaránt dicsérje.”⁶²

Művének bevezetése kiválóan szemlélteti az Ereký munkásságát végigkísérő kutatói módszertant. Kiemelte, hogy minden jogintézmény szerves történelmi fejlődés eredményeképpen jön létre, ami nélkül nem érhető meg annak pontos működése. Erre az okra vezethető vissza, hogy munkái általában jogtörténeti elemzéssel indulnak.⁶³

Véleménye szerint egy monográfia nem ragadhatja ki az adott jogintézményt környezetéből, mert az csupán a rá hatással lévő rendszerben értelmezhető. Azt hangsúlyozta, hogy a vármegyék bemutatásakor szükséges az állammal kapcsolatos kérdésekkel is foglalkozni, mert a kettő nem választható el egymástól.⁶⁴

A nemzetek egymásra ható jogfejlődésének elvét vallotta, emiatt – széles körű nyelvismeretét felhasználva – az egyes jogintézmények bemutatásakor kiterjedt jog-összehasonlító munkát is végzett.⁶⁵ Feladatának tekintette azt is, hogy az egyes jogszabályok megszületésének gazdasági, szellemi, erkölcsi és társadalmi előzményeit is megvizsgálja, ugyanis ezen tényezők vezetnek azon igények kialakulásához, amelyekre válaszul a jogalkotó cselekszik. A szerző művében ezeknek a tényezőknek a bemutatásakor használta fel széles körű statisztikai ismereteit.⁶⁶

Emellett Erekynek ebben a művében is megfigyelhető a Polner Ödön által szkolasztikusnak titulált elemzési módszer.⁶⁷ Ez azt jelentette, hogy tételekre és altételekre osztva az mutatta be a jogintézményeket. Szende Pál bírálta is recenziójában ezt az elemzési stílust.⁶⁸

Magyarország közigazgatási területi beosztása évezredes történelmi fejlődés eredményeképpen alakulhatott ki, így az egyes közigazgatási egységek területeit a hagyomány és nem a tervszerű területrendezés hozta létre.⁶⁹ Ereky a kiegyezéskori Magyarországot három, történelmi alapokon kiépült, különböző elvek szerint kialakított területszere osztotta.

1. A vármegyei rész 275 323 km²-en terült el, és mintegy 11 millió 800 ezer lakossal bírt.
2. A szabad kerületi és királyföldi területek a vármegyei igazgatás alól kiemelt országrészek voltak, amelyek összesen 693 ezer lakossal és 15 302 km²-nyi területtel rendelkeztek. Ereky a következő területeket sorolta a szabad kerületek közé: a turpolyai nemesi, a jászkun, a hajdú és a fumei kerületet, a 16 szépei várost, a nagyikindai kamarai és a tiszai koronai kerületeket.
3. A korlátlan katonai igazgatásnak alávetett terület szintén nem tartozott vármegyei igazgatás alá, amelynek lakosságszáma 1 millió 38 ezer, területe pedig 34 225 km² volt.⁷⁰

Ereky véleménye szerint a modern közigazgatás és önkormányzat kialakításának elsődleges feltétele az ország helyes alapelveken felépülő területrendezése. A magyar helyhatósági önkormányzatról szóló munkájának elején ismertette a rendi korszak folyamán kialakított területi beosztás hibáit, aránytalanságait, majd pedig elemezte, hogy

Az egyik legszembetűnőbb példa az ország területének ziláltságára: Erdély területi beosztása⁸³

annak korrekciójára miképpen törekedett a kormányzati akarat.

A szerző öt részre osztva elemezte az ország területrendezési hiányosságait a rendi korból örökölt területi beosztás kapcsán, elsősorban a Szapáry Gyula által alkotott törvényjavaslatok⁷¹ indokolásának felhasználásával.

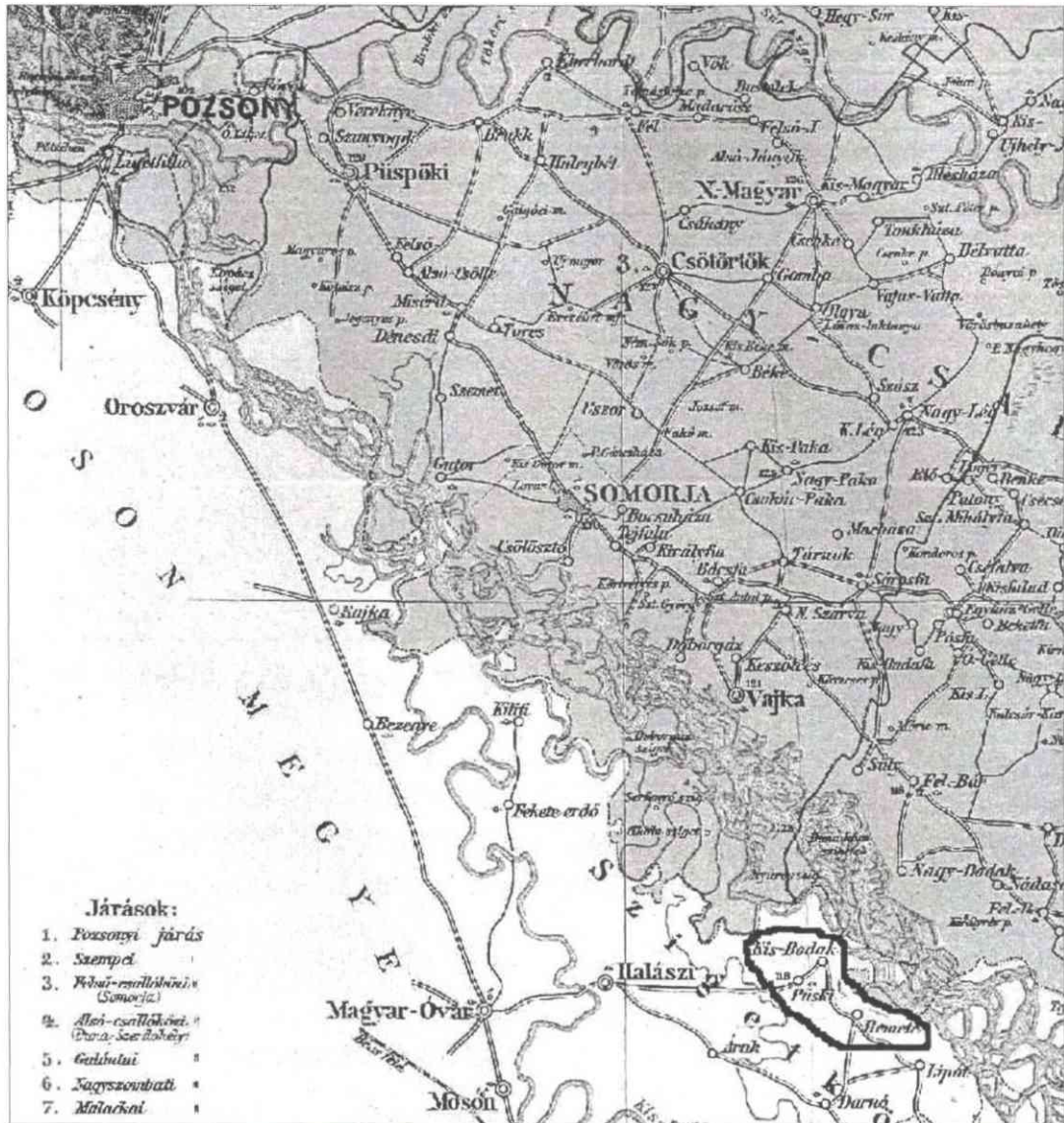
Aránytalanul sok törvényhatóságot alakítottak ki egymástól eltérő szervezettel, hatáskörrel és elnevezéssel. A magyar Szent Korona országot Dalmácia nélkül 49 magyarországi vármegyére, 8 erdélyi magyar vármegyére,

7 horvát-szlavón vármegyére, 5 székely és 9 szász székre, 5 magyarországi (nagyikindai, hajdú, jászkun, 16 szépei, tiszai koronai) és 2 horvátországi kerületre (turpolyai, fumei), 1 magyarországi, 2 székely és 2 szász (brassói, besztercei) vidékre, valamint a katonai határőrvidékre osztott. Emellett még kialakult a 9 szász széklet és a 2 szász vidéket egy magasabb rangú törvényhatósággá összefoglaló Királyföld. A katonai határőrvidéket figyelmen kívül hagyva 159 közigazgatásilag elkülönülő terület jött létre, a városi törvényhatóságokat is ideszámítva.⁷²

Az 1870:42. tc.⁷³ volt hivatott a közigazgatást reformálni. A kiváltságos kerületek elnevezéseiket megtarthatták, de – az Erdély területén a szászok autonómiáját biztosító Királyföld kivételével – törvényhatóságokká alakultak át.⁷⁴ A székelyek főkirálybírója, a szász városok grófja, valamint a kerületek és vidékek főkapitányai címeiket megőrizték, de a főispánnak megfelelő hatáskörrel rendelkeztek.⁷⁵ A Királyfölddel kapcsolatos területrendezési problémákat végül az 1876:12. tc. oldotta meg, amely a szászok autonómiáját megtörve beolvasztotta területüket az egységes közigazgatás keretei közé.⁷⁶ Az eltérő közigazgatási egységekkel kapcsolatos anomáliákat pedig az 1886:21. tc. korrigálta, megszüntetve a kiváltságos kerületek heterogén elnevezéseit, különállását és vezetőik különféle elnevezését. A törvényhozó így egységes felépítésű vármegyét hozott létre. Ezen megállapítás alól kivételt képezett Fiume városa, amely a „fumei provizóriumot” létrehozó, 1870. július 28-án kelt királyi leiratnak köszönhetően saját eltérő gyakorlatát alkalmazhatta továbbra is saját közigazgatási ügyeiben.⁷⁷

A következő kiemelt probléma a közigazgatási területi egységek szabálytalan formája és szétszabdalt területe volt. A legsúlyosabb problémát az enklávék jelentették. A jászkun kerület három részre szakadt, amelyből az egyik

A Pozsony vármegyétől a Dunával elválasztott területek (forrás: Gönczy Pál: Magyarország megyéinek kézi atlasza. Rajzolta: Kogutowitz Manó. Posner Károly Lajos és Fiai kiadása, 1890)

darab a kerület székhelyétől, Jászberénytől 173 km-re került. A Heves vármegyéhez tartozó Dévaványa pedig Békés vármegye és a Nagykunság között olyan nagyfokú függetlenséget élvezett a vármegye központjától elszakadva, hogy külön „köztársaságnak” tartotta magát. Erdélyben Felső-Fehér vármegye 18, egymástól távol fekvő részből állt. A széttagoltság miatt a központ irányítása nehezen érvényesült, a képviselők nem vettek részt hatékonyan a vármegye munkájában.⁷⁸ A legsúlyosabb problémákat az 1876:33. tc.⁷⁹ rendezte: az enklávékat megszüntette,⁸⁰ és a kerületek,⁸¹ a székek és a vidékek különállását eltörölte.⁸²

Az Ereký által megjelölt harmadik dilemma az volt, hogy a törvényhatóságok területi beosztása figyelmen kívül hagyta a természetes határokat, a községekben bekövetkezett változásokhoz a vármegye nem igazodott. Példaként említhető, hogy Stoósz község területileg összefüggött Szepes vármegyével, azonban egy heglánc

elválasztotta tőle, ezzel ellehetetlenítve a vármegye központjával való kapcsolattartást. Püskit, Kis-Bodakot és Remetét pedig a Duna választotta el Pozsony vármegyétől, ami miatt a jégzajlás idején lehetetlenné vált a vármegye székhelyével való együttműködés.⁸⁴

A negyedik problémát Ereký abban jelölte meg, hogy a terület, a népesség és az adózóképeség tekintetében óriási eltérések álltak fent a vármegyék között. Az adózóképeség kérdését különösen jelentősnek tartotta, mivel a megfelelő mértékű adóztatási képesség nélkül megvalósíthatatlanná vált a valódi önkormányzatok létrejötte, mert ha a vármegye államsegélyből tartja fenn magát, akkor a központi kormányzástól való függés okán nem beszélhetünk az önkormányzati jog tényleges gyakorlásáról.⁸⁵ Az adófizetés és a valódi önkormányzat közötti párhuzamot már a korszak közigazgatással foglalkozó szakemberei is felismerték.⁸⁶

Az 1870:42. tc. 2. §-a valós önkormányzattal rendelkező törvényhatóságokat kívánt létrehozni, mivel a törvényhatóságok hatáskörébe vonta az önkormányzat és a közigazgatás költségeinek megállapítását és azok fedezetéről való gondoskodást. Emellett a 90. § értelmében az országgyűlés arról is gondoskodni kívánt, hogy az adott állampolgárok adóterhei ne növekedjenek az önkormányzati adóztatás által. Ereky fejtegetéseinek megfelelően azonban a törvény ezen szakaszainak a megvalósítása 1871-től minden évben felfüggesztésre került, mert annak végrehajtása, a csekély lakosságsszámmal bíró vármegyék esetében az arányos közteherviselés elvét sértve, egy-egy lakosra irreális mértékű adóterheket juttatott volna. A végső megoldás nem a vármegyék adózási képességének és lakosságsszámának arányosítása lett, hanem az 1883:15. tc. szabályozta az államszegélyezés intézményét.⁸⁷ A kormányzat által pártolt nagybirtokosság és nagytőkések helyzetét javította a törvény megszületése, hiszen az állampénztárt terhelték a költségek, és nem a helyi lakosok egyenes adóiból kellett fedezni a helyi igazgatást.⁸⁸ Ennek a jogszabálynak köszönhetően pedig megmaradt a vármegyei törvényhatóságok kormányzati függősége.

A járások kialakítása esetén ugyanúgy hiányzott az egységes elvekre visszavezethető szabályozás. A különböző törvényhatóságok esetében óriási eltérések voltak a járások számában, területében és népességében.

Eredetileg minden vármegye négy járásra oszlott, amelyek beosztásáról később a népesség és a közigazgatási szükségletek átalakulásával a vármegyei közgyűlés, majd 1871-től a törvényhatósági bizottság dönthetett. Emiatt a helyi érdekek váltak irányadóvá az egységesség követelményével szemben a járási rendszer kialakításánál. Ennek következménye, hogy a 19. század végén pl. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye 14 járással rendelkezett, míg Moson vármegye csupán hárommal a 19. század végén.

A járások kapcsán problémás volt az a gyakorlat is, hogy területük kialakításánál a vármegyék nem fektettek hangsúlyt arra, hogy az államszervezet egyéb beosztásaival összhangba kerüljön a járások területi kialakítása. A legszélsőségesebb példa a nyolc zempléni község esete, amelyek öt különböző igazságszolgáltatási vagy közigazgatási funkciót ellátó székhely illetékességi területéhez tartoztak. Ennek korrigálására született az 1883:15. tc. 16. §-a, ami lehetőség szerint a járások területét és székhelyét legalább a járásbíróóságok területével és székhelyével összhangba kívánta hozni.⁸⁹

A járások esetében azok székhelyeinek meghatározása vármegyei hatáskörbe tartozott, így a járás székhelyét legtöbbször az befolyásolta, hogy hol lakik a megválasztott szolgabíró. Az 1870:42. tc. sem változtatott gyökeresen ezen a gyakorlaton, mert csupán azt mondta ki, hogy a kültisztviselő a járás területén köteles lakni. Az 1886:31. tc. azonban már a kültisztviselőket kötelezte arra, hogy a járás székhelyén lakjanak.⁹⁰

Az 1802:12. tc.-ből levezethetően a vármegyék területi struktúrájának átalakítására csupán a magyar országgyűlés volt jogosult.⁹¹ A politikai jogokat gyakorló nemesség így sikerrel akadályozhatta meg a területi beosztás reformját, mivel a fennálló területrendezési elvek biztosították befolyásukat az ország életében. A felmerülő problémák ellenére az országgyűlés 1848-ig nem változtatott a vármegyei struktúrán. Ereky a helytelen területi beosztás pozitív hozadékának tartotta, hogy kialakulhattak a vármegyéknek az alkotmányosság védbástyájaként működő funkciói.⁹²

A kiegyezést követően, az 1869/1870. év fordulóján elkészült népszámlálásnak köszönhetően,⁹³ gróf Szapáry Gyula a pontos adatok segítségével készíthette el 1873-ban „A törvényhatóságok területének szabályozása- és új beosztásáról”, valamint „A közigazgatási járások száma- és székhelyeinek meghatározása” című törvényjavaslatokat. A javaslat csupán az ésszerűségi szempontokat figyelembe véve alakította át Magyarország közigazgatási szervezetét, és 53 vármegyére osztotta az ország területét, így a fentebb ismertetett anomáliák nagy részére megoldást jelentett volna.⁹⁴

A kormányzat azonban a dualizmus védelme érdekében ekkor a centralizmus megerősítésére törekedett. Ennek elérése céljából vezette be a megerősített kormánytól függő főispáni hatáskört és a virilizmust.⁹⁵ Ezen intézkedések körébe sorolható, hogy a történelmi alapokon nyugvó közigazgatási beosztás gyökeres átalakítása elmaradt, mivel ez is hozzájárult ahhoz, hogy a kormányzat biztosítani tudja a dualizmust támogató többséget az országgyűlésben és helyi szinten egyaránt. A közigazgatás egységesítése az 1875-ben kormányra kerülő Tisza Kálmánra maradt, aki ezekből a javaslatokból csupán a nemesség érdekeit nem túlzottan sértő, feltétlenül szükséges változtatásokat valósította meg. Ennek eredményeképpen jött létre a Magyarország területét 63 megyére osztó rendszer. Ereky elemzése végén megállapította: az átalakításokat nagyban gátolta, hogy a magyarság Magyarország területén kisebbségbe szorult az évek folyamán a nemzetiségekkel szemben, így a magyar lakosság politikaformáló képességét veszélyeztetné a vármegyék területének teljes átalakítása.⁹⁶

Ereky István egyetértett Tisza álláspontjával, hogy a modern közigazgatás kiépítésének előfeltétele a megfelelő területrendezési elvek szerinti területbeosztás, azonban amíg a magyar nemzet nem kerül túlsúlyba saját államában, addig lehetetlen megvalósítani a területszabályozás átalakítását.⁹⁷ A Tisza Kálmán által végrehajtott területszabályozásról megállapítható, hogy Szapáry javaslatához viszonyítva a vármegyei érdekek figyelembevétele miatt egy kevésbé hatékony rendszer jött létre. Az ország történetében azonban először Tisza miniszterelnökségét követően, a katonai határőrvidék 1881. évi felszámolásával alakult ki egységes jellegű területi önkormányzat.⁹⁸

PÉTERVÁRI, MÁTÉ

Leben und Werke von István Ereky, mit Berücksichtigung der verwaltungsrechtlichen Reformen in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts in Ungarn

(Zusammenfassung)

István Ereky (1876-1943) war ein ausgezeichnete Rechtswissenschaftler im Ungarn der Zwischenkriegszeit, der sich besonders mit dem Verwaltungsrecht beschäftigte. Er war von 1921 korrespondierendes und von 1934 ordentliches Mitglied der Ungarischen Akademie der Wissenschaften. Er erhielt für seine Werke mehrere Preise der Ungarischen Akademie der Wissenschaften. Als Universitätsprofessor arbeitete Ereky nach dem Friedensvertrag von Trianon zwanzig Jahre lang an der Universität Szeged, denn die Universität Klausenburg wurde damals nach Szeged verlegt. Er leitete den Lehrstuhl für Ungarische Rechtsgeschichte von 1921 bis 1924. Er wurde vom Reichsverweser im Jahr 1924 zum Leiter des Lehrstuhls für Verwaltungsrecht berufen. Ereky benutzte in seinen Büchern die vergleichende Methode, und seine

Arbeit begann er immer mit einer rechtshistorischen Untersuchung. In seinem Lebenswerk fehlt das Buch über die Zusammenfassung des Verwaltungsrechts. Er schrieb nur Teile dieser Zusammenfassung, weil sich seine Arbeit nicht nur mit Verwaltungsrecht, sondern auch mit Rechtsphilosophie und Verfassungsrecht befasste. Ich analysierte in meiner Studie sein erstes verwaltungsrechtliches Buch „Selbstverwaltung der ungarischen Kommunalbehörden“ (A magyar helyhatósági önkormányzat). In dieser Arbeit handelt es sich um das Komitat, und ich zeigte auch die Gebietsneuordnung in Ungarn nach dem österreichisch-ungarischen Ausgleich. In dieser Zeit wurde das einheitliche Staatsgebiet Ungarns mit Hilfe von Gyula Szapáry und Kálmán Tisza ausgeformt.

Jegyzetek

- ¹ Szamel Lajos: *A magyar közigazgatástudomány* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1977, 147–159. és 276–279. p.)
- ² Koi Gyula: *Évszázadok megszívélén. Négy magyar közigazgatástudós útkeresése és életpéldája* (Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2013, 75. p.)
- ³ Szentiványi Zoltán: *Századunk névváltozásai. Helytartósági és miniszteri engedélylyel megváltoztatott nevek gyűjteménye 1800–1893* (Hornyánszky Viktor kiadása, Budapest, 1895, 67. p.). A névváltoztatásról szóló leírásban Erekyként szerepel a családnév. Kutatásaim alapján jelenleg nem megállapítható, hogy mikor változtatta a család Erekyre a nevét. Annyi bizonyos, hogy Ereky István 1903-ban kiadott első könyvében már Erekyként használta a nevét.
- ⁴ Dukai Takách Judit (1795–1836): magyar költő, aki Berzsenyi Dániel feleségének, Dukai Takách Zsuzsannának volt unokatestvére, anyai ágon Ereky István felmenői közé tartozott. (Fári Miklós Gábor–Kralovánszky Ubul Pál: *Az Ereky-rejtély megoldása. A „biotechnológia” első fogalma Magyarországon*. In: Palló Gábor [szerk.]: *A honi Kopernikusz-recepciótól a magyar Nobel-díjakig*. Áron Kiadó, Budapest, 2004, 241–242. p.)
- ⁵ Fári–Kralovánszky: i. m., 240–268. p.
- ⁶ Ereky István: *Jogtörténelmi és közigazgatási jogi tanulmányok*. I. köt. I. és II. r. (Sziklai Henrik kiadása, Eperjes, 1917, III. p.)
- ⁷ Beck Mihály (szerk.): *A Magyar Tudományos Akadémia tagjai, 1825–2002*. I. köt. (MTA Társadalomkutató Központ – Tudománytár, Budapest, 2003, 308–309. p.)
- ⁸ Bruckner Győző: *A Miskolci Jogakadémia múltja és kulturmunkássága (1919–1949)* (Forma GMK, Miskolc, 1996, 49. p.); Stipta István: *A Miskolci Evangélikus Jogakadémia (1919–1949)*. In: Kajtár István–Pohánka Éva: *A Pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete 1833–1923* (PTE ÁJK, Pécs, 2009, 65–66. p.); Mezey Barna: *A jogakadémiák a jogászképzés történetében*. In: Kajtár István–Pohánka Éva: i. m., 17–36. p.)
- ⁹ Az eperjesi jogakadémián ebben az időszakban az Ereky által oktatott tárgyak közül a „Jogbölcselet” és a „Magyar állam statisztikája, tekintettel Ausztriára” kötelező tantárgynak minősült, míg a „Magyar közigazgatási jog” és a hozzá kapcsolódó gyakorlatok és szemináriumok csupán speciálkollégiumok voltak. *Protestáns egyházi és iskolai lap* (48. évf., 1905, 4. sz., 59–60. p. és 48. évf., 1905, 37. sz., 587. p.)
- ¹⁰ *Protestáns egyházi és iskolai lap* (52. évf., 1909, 11. sz., 173. p.)
- ¹¹ Gulyás Pál: *Magyar írók élete és munkái*. VII. köt. (MTA Irodalomtudományi Intézete, MTA Könyvtára és a Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 1990, 686. p.)
- ¹² *A Magyar Királyi Ferenc József-Tudományegyetem almanachja az MCMXXXI–XXXII. tanévről* (Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt., Szeged, 1932, 34. p.; a továbbiakban: Almanach)
- ¹³ Kardos József–Kelemen Elemér–Szögi László: *A magyar felsőoktatás évszázadai* (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000, 119. p.)
- ¹⁴ Almanach, 1932, 8. p.
- ¹⁵ Uo., 9. p.
- ¹⁶ *A rectori beszámoló (1920/21) beszéd adatai* (iktatószám: Bp. 1936:1920/21), Csongrád Megyei Levéltár, Szeged, VIII. 4. b. (a továbbiakban: CSML), Ferenc József Tudományegyetem Jogi Karának iratai (továbbiakban: CSML VIII. 4. b.)
- ¹⁷ *Jegyzőkönyv a kolozsvári m. kir. Ferenc József tudományegyetem jog- és államtudományi karának 1921. évi június hó 17-én tartott IX. rendes üléséről*. CSML VIII. 4. b.
- ¹⁸ Uo.
- ¹⁹ *A vkmin. 162. 305/921. IV. sz. rendelete, dr. Finkey Ferenc, dr. Kiss Albert, dr. Ereky István, dr. Szandtner Pál és dr. Laky Dezső egyetemi ny. r. tanárok kinevezése* (iksz.: 90:1921/22), CSML VIII. 4. b.
- ²⁰ *A m. kir. Erzsébet-Tudományegyetem jog- és államtudományi karának 1921. évi szeptember hó 22-én Budapesten tartott rendes I. ülésének jegyzőkönyve*. CSML VIII. 4. b.
- ²¹ *Jegyzőkönyv a kolozsvári m. kir. Ferenc József Tudományegyetem jog- és államtudományi karának Szegeden, 1921. évi október hó 10-én tartott II. rendkívüli üléséről*. CSML VIII. 4. b.
- ²² *Boér Elek 1921. augusztus 15-én küldött levele Menyhárt Gáspár dékánnak*. CSML VIII. 4. b.
- ²³ *Helyettesítések az 1921/22. tanév II. félévében*. (iksz. 332:1921/22), CSML VIII. 4. b.
- ²⁴ *Beszámoló a szegedi m. kir. Ferenc József-Tudományegyetem 1922–23–1926–27. évi működéséről* (Egyetem Rectori Hivatala, Szeged, 1929, 343. p.)
- ²⁵ *A magyar királyi Ferenc József-Tudományegyetem tanrendje az MCMXXVII–XXVIII. tanév első felére* (Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó, Szeged, 1927, 20. p.)
- ²⁶ Balogh Elemér: *A kolozsvári-szegedi jogi kar története (1872–2002)*. In: Takács Péter (szerk.): *A jogászképzés múltja, jelene és jövője* (ELTE ÁJK, Budapest, 2003, 186. p.)

- ²⁷ *A Magyar Királyi Ferenc József-Tudományegyetem tanrendje, 1940/41. tanév.* (M. Kir. Ferenc József-Tudományegyetem, Kolozsvár, 1942, 32. p.)
- ²⁸ Uo., 26–28. p.
- ²⁹ *A Magyar Királyi Ferenc József-Tudományegyetem tanrendje 1938/39. tanév első felére.* (M. Kir. Ferenc József-Tudományegyetem, Szeged, 1938, 7. p.)
- ³⁰ Voinovich Géza (szerk.): *Akadémiai Értesítő.* LIII. köt. (Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1943, 367. p.)
- ³¹ Balogh Jenő (szerk.): *Akadémiai Értesítő.* XXXII. köt. (Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1921, 183. p.). – Balogh Jenő (1864–1953) igazságügy-miniszter, a büntetőjog-tudomány elismert művelője, 1920 és 1935 között a Magyar Tudományos Akadémia főtákará volt; <http://mta.hu/tortenetitar?PersonId=26605>, 2015.02.23. Lengyel László–Vidor Gyula (szerk.): *Magyar országgyűlési almanach. Ötszáz magyar élet 1931–1936* (Globus Nyomdai Műintézet Rt., Budapest, 1936, 367–368. p.)
- ³² *Emlékkönyv Dr. Gróf Klebelsberg Kuno negyedszázados kulturpolitikai működésének emlékére, születésének ötvenedik évfordulóján* (Rákosi Jenő Budapesti Hírlap Újságvállalata R.-T., Budapest, 1925, 11–33. p.)
- ³³ Sztrokay Antal (1780–1850) a 19. század első felének elismert ügyvédje, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja volt, akinek örökösei 1864-ben 1000 arany értékű alapítványt hoztak létre a MTA számára azon célból, hogy ezzel a jog- és államtudományi pályamunkákat díjazják. Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái* (<http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/index.htm> – 2015.02.23.)
- ³⁴ Nagy Ferenc (1852–1928): jogász, az MTA tagja, a magyar kereskedelmi jog és váltójog egyik neves ismerője. Lásd Csehi Zoltán: *Nagy Ferenc.* In: Hamza Gábor (szerk.): *Magyar jogtudósok.* III. köt. (ELTE ÁJK, Budapest, 2006, 117–133. p.)
- ³⁵ Balogh, 1921: i. m., 109–114. p.
- ³⁶ Kornis Gyula: *Tudós fejek* (Franklin-Társulat, Budapest, 1942, 42. p.); Marczibányi István (1752–1810): belső titkos tanácsos, az irodalom nagy pártfogója. Magyar tudományos és szépirodalmi művek díjazására 50 000 Ft értékű alapítványt hozott létre, amelyet 1845-től kezelte a Magyar Tudományos Akadémia. Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái* (<http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/m/15120.htm> – 2015.02.23.)
- ³⁷ Makai Ágnes–Héri Vera: *Kereszt, Érem, Csillag. Kötöttetések a magyar történelemben* (Helikon Kiadó, Budapest, 2002, 38. p.)
- ³⁸ Balogh Jenő (szerk.): *Akadémiai Értesítő.* XLIV. köt. (Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1934, 235. p.). 1870-ben megszűnt a különálló Törvénytudományi osztály a Magyar Tudományos Akadémián, s a jogtudományi a Bölseleti, társadalmi és történeti tudományok osztályának részévé vált. 1934-ben a három tudós a Bölseleti, társadalmi és történeti tudományok osztályának Bölseleti és társadalmi alosztályához csatlakozott. (Beck, 2003: i. m., 17. p.)
- ³⁹ Voinovich Géza (szerk.): *Akadémiai Értesítő.* XLVI. köt. (Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1936, 202. p.)
- ⁴⁰ Kornis: i. m., 41. p. Kornis Gyula (1885–1906) előbb a pozsonyi Erzsébet Tudományegyetemen a filozófia rendes tanára, majd a budapesti tudományegyetemen a bölcselettan rendes tanára volt. A Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, 1945–1946-ban elnöke. Kenyeres Ágnes (főszerk.): *Magyar Életrajzi Lexikon* (<http://mek.niif.hu/00300/00355/html/index.htm> – 2015.02.23.)
- ⁴¹ Concha Győző (1846–1933): a 19. század végének és a 20. század elejének kiemelkedő közjogásza, aki tudományos munkássága eredményeképpen országos elismertségre tett szert. 1922-től 1925-ig a Magyar Tudományos Akadémia másodelnöke, 1903 és 1918 között a főrendiház, majd 1927-től a felsőház örökös tagja. Lásd: Koi, 2013: i. m., 73–106. p.
- ⁴² Ereky István: *A magyar helyhatósági önkormányzat. Vármegyék és községek.* II. köt. (Grill Károly Könyvkiadó-Vállalata, Budapest, 1908, V. p.)
- ⁴³ Ereky István: *Concha Győző* (Jogtudományi Közlöny, 51. évf., 1916. 9. sz., 81–82. p.); uő: *Emlékbeszéd Concha Győző ig. és t. tagról.* In: *Concha Győző ig. és t. tag emlékezete. A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek* XXII. köt. 10. sz. (Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1935, 1–74. p.)
- ⁴⁴ Ereky István: *Közigazgatás és önkormányzat* (MTA Jogtudományi Bizottsága, Budapest, 1939)
- ⁴⁵ Uo., 3. p.
- ⁴⁶ Voinovich Géza (szerk.): *Akadémiai Értesítő.* XLIX. köt. (Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1939, 40. p.)
- ⁴⁷ Uo., 35–42. p.
- ⁴⁸ Antal Tamás: *A szabad királyi városokról szóló javaslatok az utolsó rendi országgyűlésen és az 1848: XXIII. tc. keletkezése.* In: Balogh Elemér–Homoki-Nagy Mária (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Blazovich László egyetemi tanár 70. születésnapjára* (SZTE ÁJTK, Szeged, 2013, 21–40. p.); Varga Norbert: *Gróf Batthyány Lajos és a szabad királyi városok ügye az 1843/44. évi országgyűlésen* (Jogtörténeti Szemle, 2008. 3. sz., 7–15. p.)
- ⁴⁹ Máthé Gábor: *Polgári kori közigazgatásunk történeti jellemzői.* In: Imre Vilmos–Lamm Vanda–Máthé Gábor (szerk.): *Közjogi tanulmányok Lőrincz Lajos 70. születésnapja tiszteletére* (Aula, Budapest, 2006, 264. p.)
- ⁵⁰ Kajtár István: *Magyar városi önkormányzatok (1848–1918)* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992, 87–91. p.); Csizmadia Andor: *A magyar városi jog* (Győregyházmegyei Alap Könyvnyomdája, Kolozsvár, 1941, 174–197. p.)
- ⁵¹ Csizmadia, 1941: i. m., 194–197. p.
- ⁵² Csizmadia Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976, 484–486. p.)
- ⁵³ Voinovich Géza (szerk.): *Akadémiai Értesítő.* LIII. köt. (Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1943, 366. p.)
- ⁵⁴ Voinovich, 1943: i. m., 367. p. Holub József (1885–1962): történész, jogtörténész, a pécsi Erzsébet Tudományegyetem oktatója, 1945-től a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. Lásd Kajtár István: *Holub József.* In: Hamza Gábor (szerk.): *Magyar jogtudósok.* II. köt. (Professzorok Háza, Budapest, 2001, 119–128. p.)
- ⁵⁵ Kajtár, 2001: i. m., 121. p.
- ⁵⁶ Voinovich, 1943: i. m., 369. p.
- ⁵⁷ Polner Ödön: *Ereky István munkássága* (Közigazgatástudomány, VII. évf., 1944. 3–4. sz., 110. p.)
- ⁵⁸ Uo.
- ⁵⁹ Habermann Gusztáv: *Személyi adattár a szegedi polgár-családok történetéhez.* In: Blazovich László (szerk.): *Tanulmányok Csongrád megye történetéből* XIX. (Csongrád Megyei Levéltár és Móra Ferenc Múzeum, Szeged, 1992, 69–70. p.)
- ⁶⁰ Ereky István: *A magyar helyhatósági önkormányzat. Vármegyék és községek. A vármegyék.* I. köt. (2. kiadás, Grill Károly Könyvkiadó-Vállalata, Budapest, 1910)
- ⁶¹ Szende Pál: *A magyar helyhatósági önkormányzat* (Huszadik Század, XVIII. köt., 9. évf., 1908. július–december. 67–69. p. és XIX. köt., 10. évf., 1909. január–június. 97–99. p.); S (írói álnév): *A megye multja és jelene* (Budapesti Szemle, 137. köt., 1909. 385. sz., 23–37. p.); r.(írói álnév): *Dr. Ereky István: A magyar helyhatósági önkormányzat* (Városi Szemle, I. évf., 1908, 578. p.)
- ⁶² gd. (Friedreich István): *Folyóiratok szemléje (1909 január)* (Katholikus Szemle, 23. köt., III. f., március, 1909, 316. p.)
- ⁶³ Ereky 1910: i. m., V. p.
- ⁶⁴ Uo.
- ⁶⁵ Uo., V–VI. p.
- ⁶⁶ Uo., VI. p.
- ⁶⁷ Polner: i. m., 109. p.
- ⁶⁸ Szende, 1908: i. m., 69. p.
- ⁶⁹ Csiky Kálmán: *A magyar állam közigazgatási joga* (Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1888, 77–78. p.); Magyary Zoltán: *Magyar közigazgatás* (Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1942, 293. p.)

- ⁷⁰ Ereky, 1910: i. m., 4. p.
- ⁷¹ *Az 1872. évi szeptember hó 1-jére hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai* (továbbiakban: K. I.) X. köt. (Magyar Királyi Államnyomda, Buda, 1874, 51–408. p.); Uo. XI. köt., 4–53. p.
- ⁷² Ereky, 1910: i. m., 73–74. p.
- ⁷³ Varga Norbert: *A köztörvényhatósági törvény (1870:XLII. tc.) létrejötte* (Debreceni Jogi Műhely, IV. évf., 2007, 4. sz.; http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2007/a_koztorvenyhatosagi_torveny_latrejotte –2015.02.23.); Ruszoly József: *A népképviselői önkormányzat szegedi történetéhez (1848–1871)*. In: Pólay Elemér, Both Ödön, Tóth Lajos (szerk.): *Acta Universitatis Szegediensis: Acta iuridica et politica* (JATE, Szeged, 1982, 53. p.); Stipta István: *Megyei elképzelések a törvényhatóságok rendezéséről (1867–1868)*. In: Csizmadia Andor (szerk.): *Jogtörténelmi tanulmányok V.* (Tankönyvkiadó, Budapest, 1983, 305–319. p.); Varga Norbert: *A polgári közigazgatás kiépítése felé tett lépések a dualizmus időszakában*. In: Radics Kálmán (szerk.): *Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve XXXI. 2006–2009* (Hajdú-Bihar Megyei Levéltár, Debrecen, 2009, 227–250. p.); Stipta István: *Vármegyei reformkonceptiók az 1870. XLII. tc. képviselőházi vitájában* (Állam és igazgatás, XXXV. évf., 1985, 10. sz., 910–917. p.)
- ⁷⁴ 1870:42. tc. 88. §; Ladik Gusztáv: *Közigazgatásunk fejlődése 1867. óta* (Fővárosi Könyvnyomda Rt., Budapest, 1932, 24–25. p.)
- ⁷⁵ 1870:42. tc. 52. §; Ereky, 1910: i. m., 25. p.
- ⁷⁶ Ereky, 1910: i. m., 26–34. p.
- ⁷⁷ Csiky, 1888: i. m., 85. p.
- ⁷⁸ Ereky, 1910: i. m., 76–79. p.
- ⁷⁹ Stipta István: *A törvényhatóságok egységesítésére irányuló reformmunkálatok 1873–1874-ben*. In: *Acta Iuridica et Politica, Series Nova, Tomus I.* (József Attila Tudományegyetem, Szeged, 1976, 111–150. p.)
- ⁸⁰ Hajdú Zoltán: *A magyar megyerendszer történeti, területi fejlődésének sajátosságai* (I.) (Comitatus, 3. évf., 1993. 1. sz., 61. p.)
- ⁸¹ Nyakas Miklós: *Hajdú vármegye megszervezése 1876/77-ben*. In: Gazdag István (szerk.): *Hajdú-Bihar Megyei Levéltár évkönyve, VII.* (Hajdú-Bihar Megyei Levéltár, Debrecen, 1980, 5–17. p.)
- ⁸² Bicsok Zoltán et al.: *Erdély közigazgatás-története* (Asociația Științifică Pro Științia Administrativă, Sepsiszentgyörgy, 2003, 145–150. p.)
- ⁸³ A kép forrása: http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_Sz%C3%A9kely_people#mediaviewer/File:Sz%C3%A9kely_Land.PNG
- ⁸⁴ Ereky, 1910: i. m., 78–80. p.
- ⁸⁵ Máthé, 2006: i. m., 263. p.
- ⁸⁶ KI. X. k. 51. p.; *A Tisza Kálmán miniszterelnök mint belügyminiszter által a közigazgatás érdekében 1880. novemberhó 21-dikére egybehívott enquete tárgyalásai* (a továbbiakban: Enquete) (Magyar Királyi Államnyomda, Budapest, 1880, 188. p.; Báró Majthényi László felszólalása és 192. p.; Komjáthy Béla felszólalása); Concha Győző: *Hatvan év tudományos mozgalmi között*. I. köt. (Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1928, 310. p.)
- ⁸⁷ Ereky, 1910: i. m., 81–93. p.; Szivessy Lehel: *A magyar közigazgatás fejlődése és a reformtörekvések* (Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt., Szeged, 1933, 10–11. p.); Stipta István: *Törekvések a vármegyék polgári átalakítására* (Osiris Kiadó, Budapest, 1995, 156–159. p.)
- ⁸⁸ Sarlós Béla: *Közigazgatás és hatalompolitika a dualizmus rendszerében* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976, 149–151. p.)
- ⁸⁹ A probléma rendezéséhez hozzájárult, hogy az 1880. évi közigazgatási anketon ismét felmerült ez a kérdés, amikor a résztvevők többsége támogatta az egységesítés szükségességét. (Enquete 196–202. p.)
- ⁹⁰ Ereky, 1910: i. m., 93–99. p.; Magyar, 1942: i. m., 296. p.
- ⁹¹ Magyar, 1942: i. m., 294. p.; Kmety Károly: *A magyar közigazgatási és pénzügyi jog kézikönyve*. I. köt. (Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1911, 85. p.); Csizmadia 1976: i. m., 146. p.
- ⁹² Ereky 1910: i. m., 67–70. p.
- ⁹³ Hajdú Zoltán: *Magyarország közigazgatási földrajza* (Dialog Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2001, 126. p.)
- ⁹⁴ Stipta, 1995: i. m., 176–181. p.; Hencz Aurél: *Területrendezési törekvések Magyarországon* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973, 117–129. p.)
- ⁹⁵ Stipta István: *A főispáni hatáskör törvényi szabályozása (1870, 1886)*. In: Máthé Gábor–Zlinszky János (szerk.): *Degré Alajos emlékkönyv* (Unió, Budapest, 1995, 299–312. p.); Varga Norbert: *A törvényhatósági bizottság alakuló ülése Debrecenben és Szegeden*. In: Balogh Elemér–Homoki-Nagy Mária (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Blazovich László egyetemi tanár 70. születésnapjára* (Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2013, 725. p.); Varga Norbert: *A főispáni tisztség bevezetése Debrecen és Szeged szabad királyi városokban a köztörvényhatósági törvény alapján*. In: Mezey Barna–Révész T. Mihály (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Máthé Gábor 65. születésnapja tiszteletére* (Gondolat Kiadó, Budapest, 2006, 606–623. p.); Varga Norbert: *A virilizmus bevezetése és a cégek virilis jogának megítélése Szegeden* (Jogtörténelmi Szemle, 2011. 1. sz., 43–46. p.)
- ⁹⁶ Ereky, 1910: i. m., 103–105. p.
- ⁹⁷ Uo., 153–154. p.
- ⁹⁸ Uo., 35–64. p.

Törő László Dávid

Eckhart Ferenc és Harold Steinacker – rokonítási kísérletek

Az Eckhart Ferencsel kapcsolatos irodalomban időről időre felbukkanó állítás szerint a magyar történész kisebb vagy nagyobb mértékben felhasználta a dualizmus idején Timon Ákossal vitázó osztrák Harold Steinacker történelmi érveit akkor, amikor elkészítette nagy

vitákat kiváltó, programadó jellegű tanulmányát. Az alábbiakban ezeknek a rokonításoknak a mechanizmusait, körülményeit tárom fel, majd mindezek alapján Eckhart-ra és a diskurzusok más szereplőire vonatkozólag teszek néhány historiográfiai megállapítást. Bár többek között az is célom, hogy az eszmei rokonság mellett szóló érvek igazságtartalmára rákérdezzek, mégis fontosabbnak tartom ezen, különböző korokban változatlanul felmerülő, ám eltérő pozíciókból érkező felvetések körüljárását.¹

Eckhart Ferenc gazdaság- és jogtörténész 1931-ben országos botrányt robbantott ki egy tanulmányával, amely a magyar történetírást (a szellemtörténet jegyében) modernizálni törekvő, Hóman Bálint által szerkesztett *A magyar történetírás új útjai* című kötetben jelent meg. Ebben a főleg Timon Ákossal azonosított, a magyar alkotmánytörténet egyedi, demokratikus, az angol alkotmánynál is